

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 356 sahifa,
2-sentyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayeva X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti innovatsion faoliyatini rivojlantirish jarayoni.....	14
Ibragimova Gulsanam Nematovna	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim metodikasida qo'llanilishi va o'qituvchi kompetentligiga ta'siri	22
Abduyev Sheroz	
Boshlang'ich ta'limda "tabiatshunoslik" fanini raqamli platformalar orqali o'qitish metodikasini takomillashtirish: 5e modeli asosida dizayn, baholash va joriy etish.....	25
Ahmadaliyev Shohruh Bahromjon o'g'li	
Ingliz va rus leksikografiyasida o'zbek milliy taom nomlarining lingvistik tahlili	30
Bobojonova Zarina Rashidovna	
Rahbarlarda til bilish darajasi va hissiy intellekt (eq): o'zaro bog'liqlikni o'rganish	34
Isaqulova Baxtigul Xo'jamovna	
Frazeologizmlarni o'rgatishda matn asosida integratsiyalashgan dars modeli: xorijiy til o'rganuvchilar tajribasi	38
Jumayeva Sadbarg Mirolimovna	
O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari: rivojlangan davlatlar tajribasi tahlili	42
Karimova Moxichehra Rixsibayevna	
Rus va ingliz tillarida sharqona realiyalarning leksik-semantik tasnifi	46
Kulmamatova Aziza Do'stmamat qizi	
TRIZ metodikasi asosida texnokratik bolalar bilan ishlash tizimini takomillashtirish	50
Orifjonova Mavludaxon Abduqaxxor qizi	
Raqamli ta'lim muhitida pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish.....	53
Raximberganova Munajat Muzaffar qizi	
Structure of Social Conflict and Stages of its Development	57
Zaynutdinova Shahnoza Yuldashevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini baholash va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish.....	60
Abduraxmonova Nigoraxon Akramali qizi	
Expression of National Mental Characteristics in the Uzbek Lullaby.....	64
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	
Bo'lajak "texnologiya" fani o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativ kompetentlikni rivojlantirish tizimining pedagogik zarurati	69
Avazov G'oyibnazar Berdiyevich	
Bo'lajak tarbiyachilarda integratsiyalashgan ta'lim faoliyatini rivojlantirish orqali kommunikativ salohiyatini shakllantirish	72
Baratova Yulduz Asadullayevna	
Umumta'lim maktablarida molekulyar fizikani o'qitishning hozirgi holati	76
Boymirov Sherzod Tuxtayevich, Xudoynazarova Visola Musurmonqul qizi	
Ingliz tilini o'qitishda talabalarining mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini akt vositasida rivojlantirish	80
Ergasheva Sevaraxon Ravshanjon qizi	
Maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish istiqbollari.....	84
O'rinova Feruzaxon O'ljayevna, Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi	
IIV litsey o'quvchilarining liderlik kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari.....	90
Gadoyeva Dildora Baxtiyorovna	
Improving the System of Human Resource Capacity Management in Higher Education Institutions: Evidence from Uzbekistan	98
Imomov I., Umirova D.	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatishning zamonaviy usullari.....	104
Iskandarova Munisa Bahodir qizi	
Tarbiyachi-pedagoglarning emotsional kompetensiyasini rivojlantirish	107
Jovmirzayeva Nargiza Quvondiqovna	

Maktabgacha ta'lim yoshdagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning pedagogik-psixologik usullari.....	110
<i>Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinoz</i>	
Blum taksonomiyasi asosida ilmiy kompetentlikni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	113
<i>Mustafayeva Nilufar Ulashovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi ovoz buzulishiga ega bolalar bilan guruhli mashg'ulotlarni tashkil qilish	117
<i>Umida O'tbasarova Mexmanovna, Maksudbekova Xovvajon Xamidbek qizi</i>	
Bolalar jamoasida do'stona munosabatlarni shakllantirishda rivojlanish markazlarida loyiha asosida o'qitish texnologiyasidan foydalanish usullari	121
<i>Quronova Ismigul Xolmurod qizi</i>	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda innovatsion metodlar orqali o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi.....	126
<i>Rustamova Davlatxon Toyirjon qizi</i>	
Oliy ta'limda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning innovatsion modellari	131
<i>Sanayeva Surayyo Bobonazarovna</i>	
"Tibbiy radiologiya" fanini o'qitishda pedagogik muloqot orqali tanqidiy operativ muloqotni o'stirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	139
<i>Shukurova Sevara Ilhomovna</i>	
Improving High Jump Techniques	143
<i>Tajimbetov Anvar Tengelbayevich</i>	
Filologik va ijtimoiy-siyosiy fanlarda ta'lim jarayonining innovatsion metodlari.....	146
<i>Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna</i>	
Понятие логического мышления и его особенности у младших школьников.....	149
<i>Ахмаджонова Нозима Нодиржон қизи</i>	
Интеграция психологии, обучения английскому языку, дошкольного образования и туризма: междисциплинарная модель формирующего опыта	152
<i>Омонуллаева Дилофуза Асадулла қизи</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyatida ijtimoiy motivlarni shakllantirish usullari.....	157
<i>Abduvaxobova Nodira</i>	
Boshlang'ich ta'limda kognitiv faollikni rivojlantirishning afzalliklari	160
<i>Ismailova Nozima Umaraliyevna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnни tahlil qilishga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati.....	164
<i>Utanbayeva Dildora Abdixadirovna</i>	
Dorivor o'simliklar kursini o'qitish metodikasini takomillashtirishda keys texnologiyalaridan foydalanish	168
<i>Mirzaboyev Timur Bisenbay o'g'li</i>	
Oliy ta'lim talabalarida ijtimoiy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish: empirik tadqiqot natijalari	171
<i>To'raqulov Akbar Rustam o'g'li</i>	
Gerontotexnologiya ijtimoiy-pedagogik innovatsiya sifatida	175
<i>Temirova Muyassar Abdulkarim qizi</i>	
O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda Sharq mutafakkirlarining qarashlaridan foydalanish	180
<i>Raximova Surayyo Otabek qizi</i>	
Yoshlarni kasb tanlashda ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni baholash	183
<i>Biysenov Temirbek Taumuratovich</i>	
Talabalarni ta'limiy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishning ahamiyati.....	188
<i>Choriyeva Surayyo Choriyevna</i>	
Differences Between Computer-Based and Paper-Based Assessment in Inclusive Education	192
<i>Davidova Sayyora Sirojiddin kizi</i>	
Raqamli muhit sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining pedagogik modeli va tajriba-sinov natijalari	196
<i>Donayeva Nozimaxon Norbo'tayevna</i>	
Intellekt xarita yordamida o'quvchilarda "emotsional intellekt"ni rivojlantirish.....	201
<i>G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich</i>	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik ahamiyati	206
<i>Isayeva Mushtariy Alisher qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion yondashuv asosida boshqarishning nazariy asoslari	210
<i>Mannanova Nargiza Xaydarovna</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Ingliz tilini o'rgatishda ona tilidan keng foydalanishning salbiy va ijobiy jihatlari215 Masharipova Kumushoy Amin qizi
	The Relationship Between Critical Thinking and Reading Comprehension in Primary School Students.....218 Mavlonova Dildora Shukhrat kizi
	Tasviriy san'at mashg'ulotlarida zamonaviy metodlardan foydalanish222 N. K. Musayeva, U. O. Ziyatova
	Singapurning ta'lim falsafasi: korporativ madaniyatni ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish bilan integratsiyalash ...226 Nishonov Xayrulla Xolmirzaevich
	The Anthropocentric Paradigm in Modern Linguistics: Cognitive Linguistics and Linguacultural Studies in The Study of Language, Consciousness, and Culture230 Rajabova Shaxlo Shodmonovna
	Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirishda nostandart yondashuvning ahamiyati234 Ramazonova Salomat Saidovna
	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kreativ sinflar ishini tashkil etishga tayyorlash238 Saidova Gulruh Halim qizi
	O'zbek oilalarida ota-ona va farzand munosabatlarini tashxis qilishning psixologik xususiyatlari (Farg'ona vodiysi misolida).....242 Turg'unboeva Azizaxon G'ulomovna
	Сущность и специфика развития билингвизма у детей дошкольников246 Истамова Нигора Азимжановна
	Zamonaviy rahbarning innovatsion boshqarish texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari249 Xakimova Dildora Mashrabjonovna
	Креативный подход к развитию лингвометодического мышления студентов-филологов253 Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна
	Umumta'lim maktablarida tarbiya darslarini tashkil etish ijtimoiy zarurat sifatida257 Rashidova Gulnoza G'ulomovna
	Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati261 Xaydarov Sulaymon Amirqulovich
	Xronotop nazariyasiga tahliliy yondoshuvlar va qarashlar.....265 Avazov Vahabjon Tolibjon o'g'li
	Ko'zi ojiz bolalarning rus tili darslarida nutqiy kompetensiyasini shakllantirishning psixopedagogik asoslari268 Abduraximov Asror Sultonali o'g'li
	Maktabgacha yoshdagi bolalarda kasblar haqida dastlabki tasavvurlarni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari.....271 Adizova Nilufar Quvondiq qizi
	Zamonaviy media texnologiyalarini ta'lim jarayoniga qo'llashning zarurati274 Alimov Asadulla Urokbayevich
	Maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhitning ta'siri278 Alimova Umida Jumaboy qizi
	Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi.....282 Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna
	Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining rivojlanish tarixi va ommalashuvi.....286 Hojiyeva Maftuna Ulug'bekovna
	Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida raqamli resurslardan foydalanish orqali adabiy kompetensiyani rivojlantirish289 Islomova Xafiza Azamatovna
	Ona tili o'qitish metodikasi fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish.....293 Ismadiyorova Nafisaxon Ibroximjon qizi
	Axloqshunoslikning global muammolari va texnikaviy muhitning inson hayotiga ta'siri.....298 Kozimova Nargiza Istam qizi
	Ichki ishlar organlari xodimlarida kasbiy kompetentlikni oshirish va baholash usullarining xalqaro tahlili303 Mamatqulova Sanobar Ismatillayevna, Eshmurzayev Yigitali Shokirovich, Kadirova Durdonaxon Rustamovna
	Tabiiy fanlarda bilingval ta'lim va CLIL yondashuv309 Mannobxonova Muqaddamxon O'ktamxon qizi

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda pragmatik muammolar va ularning yechimlari	313
Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi	
Poshshoxo'ja Ibn Abduvahobxo'janing "Miftoh ul-adl" asaridagi pedagogik qarashlari.....	317
Muzaffarova Farida Muxtor qizi	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matn tushunishni shakllantirishda germenevtik metodlarning nazariy asoslari	321
Nazirova Shaxnoza Odinajon qizi	
Axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishda raqamli gigiyena va internet xavfsizligi.....	324
Ramazonov Jahongir Djalolovich	
Informatika fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar	328
Sadinov Otabek Vaxodirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijtimoiylashuvida musiqa fanining ta'siri.....	332
Shahobiddinova Zilola Orif qizi	
Madaniy-ijtimoiy va ta'limiy omillarning bolalarning aqliy rivojlanishiga ta'siri	335
Shirinov Otabek Tualovich	
Tadqiqot metodi vositasida o'quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlikni rivojlantirish.....	338
Suyarov Kusharbay Tashbayevich	
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kommunikativ kompetensiyasi va nutq madaniyati.....	342
Saipova Hilola Abduhamitovna	
"Ekologik ochiq o'yinlar" 5–7 yoshli bolalar uchun.....	346
Tangirov Zoir Xo'jakulovich	
Yuqori malakali taekvondochilarni o'ziga xos genetik xususiyatlarini hisobga olgan holda sport seleksiyasi.....	350
Tursunaliyev Ulug'bek Shavkatjon o'g'li	
Musiqa maktabi o'quvchilarida madaniy qadriyatlar va ustoz-shogird an'alarining uzluksiz rivojlanishi ..	353
Seytanov Bayrambay	

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLANING RIVOJLANISHIDA IJTIMOIY MUHITNING TA'SIRI

Alimova Umida Jumaboy qizi

Urganch ranch texnologiya universiteti
“Maktabgacha ta’lim pedagogikasi va psixologiyasi”
3-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: X. L. Nyutonova

Urganch ranch texnologiya universiteti,
“Pedagogika va aniq fanlar” kafedrasida o’qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta’lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarini ijtimoiy hayotga tayyorlash, ularda jamiyatda o’z o’rnini topishga oid dastlabki ko’nikmalarni shakllantirish hamda ijtimoiylashtirish borasida olib borilayotgan ishlar yoritilgan.

Kalit so’zlar: xulq-atvor, ijtimoiy muhit, bolalik davri, oila va ota-ona, bolaning shakllanishiga ta’sir etuvchi omillar, bolaning psixikasi, oilaviy iqlim.

Abstract: The article highlights the activities carried out to prepare preschool children for social life, to develop their initial skills of self-realization in society, and to promote their socialization.

Key words: behavior, social environment, childhood, family and parents, factors influencing child development, child’s psyche, family climate.

Аннотация: В статье раскрывается работа, проводимая по подготовке воспитанников дошкольных образовательных организаций к общественной жизни, формированию у них первоначальных навыков самореализации и социализации.

Ключевые слова: поведение, социальная среда, детство, семья и родители, факторы, влияющие на формирование ребёнка, психика ребёнка, семейный климат.

KIRISH

Bolaning shaxsiyati rivojlanishi turli xil faoliyat jarayonlarida tengdoshlari va kattalar bilan muloqot qilishda eng samarali kechadi. Maktabgacha yoshdagi bolaning ijtimoiy rivojlanishini umumiy tushunchalarsiz tasavvur etib bo’lmaydi.

Ijtimoiylashuv – bu maktabgacha yoshdagi bolalarning jamiyatda mavjud bo’lgan ijtimoiy-axloqiy me’yorlar va xulq-atvor qoidalarini o’zlashtirish jarayonidir. Ijtimoiylashuv – butun hayot davomida davom etadigan uzluksiz jarayondir. Maktabgacha davrda bu, eng avvalo, ijtimoiy hayot me’yorlarini o’zlashtirishni anglatadi.

Ijtimoiy kompetensiya – hayotiy vaziyatlarda kattalar va tengdoshlar bilan muloqotda axloqiy qoidalar va me’yorlarga rioya qilgan holda o’zini tutish mahoratidir. Ijtimoiylashuv inson hayoti davomida kechadigan ko’p qirrali jarayon bo’lib, u ayniqsa bolalik va yoshlik davrlarida nihoyatda jadallik bilan rivojlanadi. Chunki shaxs tomonidan asosiy ijtimoiy me’yorlar bolalik davrida o’zlashtiriladi.

Bola ijtimoiylashuvida ijtimoiy muhit muhim ahamiyat kasb etadi. Bu muhitni bola asta-sekinlik bilan egalaydi. Agar bola tug’ilgandan so’ng asosan oilada rivojlansa, uning keyingi rivojlanishi turli muhitlarda – maktabgacha ta’lim muassasalari, maktab, maktabdan tashqari tarbiya tashkilotlari va turli ko’ngilochar maskanlarda shakllanadi.

Bolaning ijtimoiy rivojlanishida yetakchi o’rin o’z xalqining axloqiy qadriyatlarini o’zlashtirish hamda keyinchalik umuminsoniy axloqiy qadriyatlarni egallashga tegishlidir. Ijtimoiy taraqqiyot bilan chambarchas bog’liq jarayonlardan biri maktabgacha yoshdagi bolalarning axloqiy tarbiyasidir. Ularning axloqiy xatti-harakatlari tajribasi kattalar bilan muloqot jarayonida shakllanadi va tengdoshlari bilan turli xil qo’shma tadbirlar hamda munosabatlarda mustahkamlanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Mustaqil taraqqiyot yo'liga chiqqan O'zbekistonda yangi sohalar qatori aholiga psixologik maslahatlar berish hamda oilaviy psixoterapiya sohasini rivojlantirishga oid tadqiqotlarga ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Bunday xizmatlar bir tomondan oilaviy munosabatlarni muvofiqlashtirishga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, oilada tarbiyalanayotgan bolalarning ijtimoiy-hissiy rivojlanishida ota-onalar tomonidan ko'rsatiladigan e'tibor samaradorligini belgilaydi. Shu nuqtayi nazardan bolada jamiyatda hamda insoniy munosabatlar tizimida munosib maqomga ega bo'lishni ta'minlaydigan dastlabki ijtimoiy tasavvurlar, shuningdek, o'zi va o'zgalari to'g'risidagi tushunchalarning shakllanishiga oiladagi ma'naviy-ruhiy munosabatlarning rolini empirik ma'lumotlar asosida tadqiq qilishga ehtiyoj seziladi.

Ko'plab psixologik tadqiqotlarda oila bola shaxsining shakllanishi va uning ijtimoiylashuviga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omil sifatida baholanadi. Shu bilan birga, bolaning o'zi to'g'risidagi tasavvurlari shakllanishida u tarbiyalanayotgan oiladagi munosabatlarning xususiyatlari, oila tiplari va ota-onalik maqomlari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq mazkur masala O'zbekiston sharoitida yetarlicha o'rganilmagan. Bu jihat amaliy ahamiyatga ega, chunki "...inson o'z umri davomida oladigan barcha informatsiyaning 70 foizini besh yoshgacha bo'lgan davrda olar ekan".

Demak, shu davrda bola o'z "Meni"ni to'g'ri shakllantirishiga yordam beradigan, uni ijtimoiy-psixologik munosabatlarga tayyorlaydigan ma'lumotlarning manbai va ta'sir kuchini o'rganish yosh ota-onalar hamda oilashunoslar uchun dolzarb hisoblanadi. Hozirgi vaqtda jahon psixologiya ilmidagi ham bola xulq-atvori va ruhiyatining shakllanishida oila va ota-onaning o'rnini muhim ekani ta'kidlanmoqda. Shu bilan birga, bolaning rivojlanayotgan shaxs sifatidagi faolligi oiladagi o'zaro munosabatlarning xarakterini ham belgilaydi.

Oilada bola shaxsining rivojlanish yo'nalishlaridan biri – undagi "Men" konsepsiyasining shakllanishidir. Bu jarayon bir qarashda sof kognitiv holat bo'lib tuyulsa-da, uning manbai va shakllantiruvchi omillari oila muhiti hamda undagi o'zaro munosabatlarning xarakteriga bevosita bog'liqdir. Bolaning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar haqida Islom dini va ulamolarning asarlarida ham ko'plab mulohazalar bildirilgan. Shu bilan birga, bola rivojlanishi borasida G'arb faylasuflari ham o'z qarashlarini ilgari surgan ^[6].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda ma'lumotlar ilmiy adabiyotlar, psixologik-pedagogik tadqiqotlar hamda maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi kuzatuvlar orqali olindi. Olingan ma'lumotlar qiyosiy va mazmuniy tahlil asosida o'rganilib, bolalarning rivojlanishida ijtimoiy muhit omillarining ta'siri aniqlashtirildi va ilmiy jihatdan umumlashtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ijtimoiy muhit bolani tarbiyalashda muhim omil bo'lib, inson hayotining ilk bosqichlaridanoq asosiy rol o'ynaydi. Bola dunyoga kelganidan so'ng tabiiy ehtiyojlarini qondirishga intiladi va bu ehtiyojlar faqat ijtimoiy muhit orqali ro'yobga chiqariladi. Tarbiya jarayoni ham insonning shaxs sifatida shakllanishida muhitning ta'siri hisobga olingan holda amalga oshiriladi. Shu bois pedagogik va psixologik adabiyotlarda ijtimoiy muhitning bola rivojlanishiga ta'siri alohida e'tibor bilan o'rganilgan.

Bola shaxsining rivojlanishida uch asosiy omil – nasl, muhit va tarbiya muhim hisoblanadi. Ulardan ijtimoiy muhit bolaning shaxsiy tajribasini shakllantirishda vositachi rolini bajaradi. Bu muhitga oila, maktab, mahalla, ommaviy axborot vositalari, tengdoshlar guruhi, madaniy muassasalar va jamiyatdagi boshqa ijtimoiy institutlar kiradi. Har bir omil bolaning psixikasi, fe'l-atvori va ijtimoiy faolligiga o'ziga xos ta'sir ko'rsatadi. Pedagogika fanida ijtimoiy muhit bola tarbiyasida passiv emas, balki faol vosita sifatida talqin etiladi. Bola ijtimoiy muhit ta'sirida axloqiy me'yorlar, odob-axloq qoidalari, milliy qadriyatlar, shuningdek, ijtimoiy rol va funksiyalarni egalaydi ^[7].

A. Avloniy ta'kidlaganidek: *"Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir."* Bu fikr ijtimoiy muhitning bola hayotiga bevosita va bilvosita ta'sirini chuqur ifodalaydi. Oila birinchi ijtimoiy muhit sifatida bolaning tarbiya maktabidir. Oilada bola muhabbat, mehr, e'tibor, intizom va mehnatga hurmat kabi ijtimoiy his-tuyg'ularni o'zlashtiradi. Ota-onaning ma'naviy-ma'rifiy saviyasi va oila ichidagi munosabatlar madaniyati bolaning xarakteri va dunyoqarashini shakllantiradi. Oilaviy iqlim bolaning o'zini tutishi, o'zaro munosabatlari va o'ziga bo'lgan ishonchiga bevosita ta'sir qiladi.

Maktab bolaning ijtimoiylashuvida ikkinchi asosiy muhit bo'lib, u bilim, ko'nikma va malakalar bilan birga axloqiy-me'yoriy qadriyatlarni shakllantiradi. O'qituvchining shaxsiy namunasi, sinf muhitining xususiyatlari, ta'lim dasturlarining tarbiyaviy yo'nalishi bolaning ongli va mas'uliyatli shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi. Maktab nafaqat bilim beradi, balki muloqot qilish, muammolarni hal etish, jamoada ishlash kabi ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishga ham zamin yaratadi.

Mahalla va jamiyat ham bolaning ijtimoiy shakllanishida muhim o'rin tutadi. Mahallada o'tkaziladigan madaniy-ma'rifiy tadbirlar, urf-odat va an'analar bilan tanishish, ijtimoiy vazifalarga jalb etilish bolaning mas'uliyatini oshiradi. Zamonaviy sharoitda ommaviy axborot vositalari va internet ham ijtimoiy muhitning ajralmas qismiga aylandi. Bu vositalar orqali bola turli madaniy axborotlarni qabul qiladi, turmush tarziga taqlid qiladi va qadriyatlar tizimini qayta ko'rib chiqadi. Shu sababli ota-onalar va pedagoglar bolani ijobiy axborot bilan ta'minlash hamda salbiy ta'sirlardan himoya qilishga alohida e'tibor berishlari lozim ^[4].

Ijtimoiy muhitning bolaning tarbiyasiga ta'siri ikki xil bo'lishi mumkin: ijobiy yoki salbiy. Mehr, o'zaro hurmat va axloqiy qadriyatlar ustuvor bo'lgan muhitda tarbiyalangan bola bu sifatlarni o'zlashtiradi. Aksincha, befarqlik, zo'ravonlik va madaniyatsizlik hukmron bo'lgan muhitda salbiy fazilatlar shakllanishi ehtimoli yuqori.

"Ijtimoiylashuv" so'zi dastlab siyosiy-iqtisodiyot fanidan kirib kelgan bo'lib, yer va ishlab chiqarish vositalarining umumiylovchi ma'nosini anglatgan. Bu atamani hozirgi mazmunga yaqin talqinda ilk bor amerikalik sotsiolog F. G. Keddings "Ijtimoiylashuv nazariyasi" (1987) asarida qo'llagan. Hozirgi zamonaviy ma'noda ijtimoiylashuv – shaxsning ijtimoiy tabiatini rivojlantirish va uni ijtimoiy hayotga tayyorlash jarayonidir. XX asr o'rtalarida ijtimoiylashuv inson rivojlanishini butun umr mobaynida o'rganuvchi mustaqil ilmiy sohaga aylandi. Turli konsepsiyalarning tahlili uni shartli ravishda ikki asosiy yondashuvga ajratadi: obyektiv va subyektiv. Obyektiv yondashuvda (E. Dyurkgeym, T. Parsons) inson jamiyat ta'sirining passiv iste'molchisi sifatida talqin etiladi. Subyektiv yondashuvda esa inson ijtimoiylashuv jarayonida faol ishtirok etuvchi, hayotiy holatlarga ta'sir ko'rsata oladigan shaxs sifatida qaraladi. Hozirgi talablarga ko'ra, ikkinchi yondashuv dolzarbroq bo'lib, unda insonning madaniyatni o'zlashtirish jarayonidagi rivojlanishi va o'zgarishi asosiy mezon hisoblanadi ^[5].

Bola ijtimoiylashuvi insonning ob'ektiv ehtiyojlari jarayonida shakllanadi. Bu ehtiyojlar qatorida o'ziga xoslikni namoyon etish zarurati ham mavjud bo'lib, uning natijasida individuallashtirish yuz beradi. Shunday qilib, bolaning ijtimoiy rivojlanishi ikki yo'nalishda kechadi: ijtimoiylashuv (madaniy tajribani o'zlashtirish) va individuallashtirish (o'ziga xoslikni shakllantirish). Bu jarayonlar uyg'un holda insonning jamiyat sharoitlariga moslashuvini ta'minlaydi.

Ijtimoiylashuv vositalariga emizish va g'amxo'rlik qilish usullari, maishiy va gigiyenik qoidalar, moddiy va ma'naviy madaniyat unsurlari (alladan tortib ertaklargacha), muomala usullari, oiladagi jazolash va mukofotlash shakllari, o'yin, sport va muloqot faoliyatlari kiradi.

Jamiyat va ijtimoiy muhit bolani yangi muhitlarga integratsiyalashuvi nuqtayi nazaridan ham ahamiyatlidir. Muhit shunchaki makon emas, balki insoniy munosabatlar tizimidir. Shaxs muhitga yangilik kiritadi, uni o'zgartiradi va o'z o'rnida muhit ham shaxs oldiga talab qo'yadi. Shu tariqa ijtimoiy muhit shaxsning xulq-atvori va jamiyatdagi o'rnini belgilaydi.

Bola rivojlanishida faoliyat va muloqot asosiy omillar hisoblanadi. O'yin, o'qish, sport va muloqot jarayonida bola ijtimoiy tajribaga ega bo'ladi. Rivojlanishning harakatlantiruvchi kuchi qarama-qarshilikdir:

- tashqi ta'sirlar – maxsus tarbiyaviy faoliyat;
- ichki ta'sirlar esa biologik va irsiy omillarni o'z ichiga oladi.

Shaxs – ruhiy, ijtimoiy sifatlari shakllangan, jamiyat a'zosi bo'lgan individdir ^[1].

Tarbiya, irsiyat va muhit shaxs shakllanishida asosiy omillardir. Ularning ijobiy ta'siri barkamol insonni, salbiy ta'siri esa nosog'lom shaxsni shakllantirishi mumkin. Shaxsning voqelik bilan aloqalari deviant xulqni baholashning asosiy mezonidir. Voqelikka munosabat 5 usulda ifodalanadi:

- 1) moslashuv;
- 2) qarshilik ko'rsatish;
- 3) ro'para bo'lish;
- 4) vaziyatdan qochish;
- 5) mensimaslik ^[2].

Bola o'zini to'g'ri baholashi va o'ziga ishonchga ega bo'lishi muhim. O'z-o'zini baholash bolaning ijtimoiy salomatligi va xatti-harakatlariga bevosita ta'sir qiladi. Bola shaxsining uyg'un rivojlanishi yaxlit pedagogik tizim asosida ta'minlanishi lozim. O'yin bolaning ijtimoiy maqomini shakllantirishga xizmat qiluvchi asosiy vositalardan biridir. O'yin orqali bolalar jamiyatning to'laqonli a'zolari sifatida o'zlarini his etadilar. Unda ular turli kasb egalari ro'lini ijro etib, ijtimoiy tajriba orttiradilar ^[3].

Shunday qilib, bolani jamiyatga to'g'ri moslashtirish uchun tarbiya jarayonini erta yoshdan boshlash zarur. Bu borada "erta ta'lim" usullaridan foydalanish samarali natijalar beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, bola tarbiyasida ijtimoiy muhitning roli beqiyosdir. Ijtimoiy muhit tarbiyaning manbai, yo'nalishi va ta'sir doirasini belgilab beradi. Tarbiya samaradorligi ko'p jihatdan ijtimoiy muhitning sog'lomligi va ijobiy qadriyatlar bilan boyitilganligiga bog'liq. Shu bois pedagogik amaliyotda bola bilan ishlash jarayonida uning yashash muhiti chuqur tahlil qilinishi, muhit orqali ijobiy tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishga intilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiy muhitning bolaning tarbiyasiga ta'siri ikki xil bo'lishi mumkin: ijobiy va salbiy. Agar muhitda mehr, o'zaro hurmat, o'dob va axloqiy qadriyatlar ustuvor bo'lsa, bola bu fazilatlarni o'zlashtiradi. Aksincha, befarqlik, zo'ravonlik, e'tiborsizlik va madaniyatsizlik hukmron bo'lgan muhitda tarbiyalangan bolada salbiy xususiyatlar shakllanishi ehtimoli yuqori.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning axloqiy tarbiyasi ijtimoiy taraqqiyot bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu jarayon bolani barkamol shaxs sifatida shakllantirishning muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Axmedov, A. A. Ijtimoiy pedagogika. Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalari uchun o'quv qo'llanma.
2. Teshabayeva, Z. S. Bolalarning ijtimoiy moslashuvi. Darslik. – Toshkent, 2024.
3. Abduqosimova, A. S. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida STEAM texnologiyasi asosida o'quv jarayonini tashkil etish jarayoni. – Innovation in the Modern Education System, 2023.
4. Jovliyeva, M., Abdumajitova, S. A. Игра для ознакомления дошкольников с художественной литературой: использование технологий. – Innovation in the Modern Education System, 2023.
5. Majitova, A. G. Psychological and pedagogical characteristics specific to their age in forming the intellectual ability of the students on the base of innovative technologies. – Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 414–418.
6. Qodirova, F., Toshpo'latova, Sh., Qayumova, N., A'zamova, M. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Ma'naviyat, 2019. – 688 b.
7. Grosheva, I. V., Yevstafeva, L. G., Maxmudova, D. T., Nabixanova, Sh. B., Pak, S. V., Djanpeisova, G. E. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – Toshkent, 2018. – 72 b.
8. Sodiqova, Sh. A. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Tafakkur sarchashmalari, 2013. – 293 b.
9. Qayumova, N. M. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2013. – 183 b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.